

Azərbaycanın böyük təbii sərvətləri, iqtisadi potensialı və əlverişli iqtisadi-coğrafi mövqeyi onun dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyaya geniş imkanlar açır. Bu, ölkəmizə öz iqtisadi gücünü artırmağa, istehsalın səmərəliliyini və əhalinin rifahını yüksəltməyə imkan verir.

Beynəlxalq iqtisadi inteqrasiyanın ən mükəmməl forması isə ümumi bazardır. Bu bazarda aparıcı rol təbii olaraq energetika sektorunun payına düşür. Lakin son illərdə qeyri-neft sektoru üzrə ixrac potensialının möhkəmləndirilməsinə, nəqliyyat infrastrukturunun inkişaf etdirilməsinə diqqət artır. Bu isə ölkəmizi regional logistika mərkəzinə çevirir. Azərbaycan Rusiyanı İrənin dəniz limanları ilə birləşdirməkdə Avropa və Rusiya bazarlarının

lik üçün yeni imkanlar gətirir. Bu layihələrin əhəmiyyəti və regiona gətirə biləcəyi üstünlüklər hər kəsə fayda verə biləcək yeni geoiqtisadi vəziyyət yaradır. Mərkəzi Asiya, Cənubi Qafqaz və qonşu regiondakı ölkələr Azərbaycanın liderliyi ilə əldə edilən yeni geoiqtisadi vəziyyət nəticəsində inkişaf etmiş Avropa ölkələri vasitəsilə texnoloji yeniliklərə çıxış əldə edəcək və iqtisadi səmərəliliyi artırıcaq. Bunun qarşılığında isə, Avropa ölkələri yeni iqtisadi

lişi bütün istiqamətlər üzrə aparılır. Qarabağ iqtisadi rayonu üzrə avtomobil yolları tam sürətlə tikilir. Ümumi uzunluğu 1513 km olan bu yollar Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının əsas nəqliyyat qovşaqlarını əhatə edəcək. İcrası 2026-cı ilə qədər başa çatacaq yolların bir hissəsi artıq təhvil verilib. Avtomobil yolları dövlət agentliyinin mətbuat katibi Anar Nəcəflinin sözlərinə görə, 2023-cü ilin sonu, 2024-cü ilin əvvəllərinə qədər 7 yolun tikinti işlərinin yekunlaşması planlaşdırılır. İcra olunan layihələr çərçivəsində iqtisadi rayonların daxili yolları da yaşayış məntəqələrinə uyğun olaraq yenidən qurulacaq.

Anar Nəcəfli onu da bildirib ki, layihələrə uyğun olaraq işlər plan üzrə

Qarabağ regional logistika şəbəkəsində

Cənub-Şərqi Asiya bazarları ilə inteqrasiyasında önəmli rol oynayır. Bütün bunlar ölkəmizə ortamüddətli perspektivdə ciddi hədəflərə gətirəcək. Layihənin həyata keçirilməsində maraqlı olan bütün tərəflərə güclü iqtisadi təsir göstərmək imkanı verəcək.

Zəngəzur dəhlizi – Avrasiyanın tutulmuş damarı

Buna nail olmaq üçün müasir tələblər nəzərə alınmaqla dəmir yolu və avtomobil kommunikasiyaları bərpa olunmalı, sərmayələr qoyulmalıdır. Sərmayələrin yatırılması kifayət qədər varlı Azərbaycan üçün heç bir çətinlik yaratmır.

İnfrastruktur layihələri isə həmişə iqtisadi həyatın sürətləndiricisi kimi çıxış edir. Onlar regional əmək bazarının canlandırılmasına xidmət edir. Qarabağ da bu infrastruktur layihələrinin tərkib hissəsidir. Onun coğrafi mövqeyi, ərazidən Avropa və Asiyaya çıxış imkanlarının artması ölkəmizin beynəlxalq nəqliyyat-kommunikasiya və dəhliz layihələrində bundan sonra da daha fəal iştirakını gücləndirir. Hazırda Qarabağda həyata keçirilən mühüm strateji obyektlərin, müəssisələrin təməlinin Prezident İlham Əliyev tərəfindən şəxsən qoyulması görülən işlərin xüsusi diqqət mərkəzində saxlandığından xəbərlər verir.

Bu layihələrdən biri də uzunluğu 100,4 kilometr olan Horadiz-Ağbənd dəmir yolu xəttinin tikintisidir. İqtisadçı Vüqar Bayramov bu barədə deyib: "Nəqliyyat infrastrukturunun istər Azərbaycan, istərsə də region dövlətləri üçün böyük əhəmiyyəti var. Azərbaycan və onun ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Zəngəzur dəhlizi vasitəsilə dəmir yolu əlaqəsi yaranacaq və yol Türkiyəyə qədər uzanacaq. Bununla da Rusiya-Türkiyə, Rusiya-İran, Rusiya-Ermənistan arasında birbaşa dəmir yolu əlaqəsi qurulacaq ki, bu da bölgədə strateji, iqtisadi və siyasi əlaqələrin yaranmasına böyük töhfə verəcək".

İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya mərkəzinin ekspertləri isə bildırıblər ki, meqa transregional layihələr iqtisadi əlaqələrin möhkəmləndirilməsində çox mühüm rol oynayaraq istehsalçı, tranzit və istehlakçı ölkələr arasında güclü inteqrativ əlaqələrin qurulmasına təkan verir. "Aydın ki, Horadiz-Ağdaban dəmir yolu xətti, Zəngəzur dəhlizi və oxşar layihələr geniş arteriyaya malik nəhəng dəhlizlərin formalaşmasına səbəb olur. Bu da öz növbəsində Şərqlə Qərbi birləşdirmək baxımından xüsusi strateji əhəmiyyətə malikdir.

Beləliklə, beynəlxalq hüquqi, iqtisadi, mədəni əlaqələri və qarşılıqlı anlaşmanı gücləndirməklə Zəngəzur dəhlizi kimi layihələr regional əməkdaşlıq və təhlükəsiz-

tərəfdaşlar və təhlükəsiz nəqliyyat kanalları əldə etmək baxımından üstünlüklərdən faydalanacaqlar.

Əlavə olaraq, Zəngəzur Dəhlizinin reallaşması Çin tərəfindən təşəbbüs edilmiş "Bir kəmə, bir yol" (BRI) layihəsinə töhfə verəcək və Mərkəzi Asiya da daxil olmaqla region ölkələrinin BRI layihəsinin nəqliyyat və logistika dəhlizinə çevrilməsində rol oynayacaq. Belə ki, Horadiz-Ağdaban dəmir yolu xətti, Zəngəzur dəhlizi Şərqi-Qərbi marşrutu üzrə şaxələndirmə imkanlarını artırır. Ona görə də Cənub-Şərqi və Mərkəzi Asiya ölkələri, eləcə də Avropa İttifaqı bu layihənin həyata keçirilməsində maraqlı tərəflərdir.

Bu dəmir yolu infrastrukturunu Türkiyəyə qədər uzanacaq və Azərbaycanı Türkiyə ilə birləşdirən ikinci dəmir yolu şəbəkəsi yaradılacaq. Rusiya ilə İran arasında Naxçıvan ərazisi ilə, İran ilə Ermənistan arasında və Türkiyə ilə Rusiya arasında dəmir yolu bağlantısı olacaq.

Beləliklə, Horadiz-Ağdaban dəmir yolu xətti işğaldan azad edilmiş torpaqlara həm vətəndaşların gediş-gəlişini, həm də yüklərin daşınmasına imkan verəcək. Ən əsası, türk dünyası uzun illərdən sonra yenidən Zəngəzur dəhlizi vasitəsi ilə birləşəcək. Şərqi-Qərbi və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin əhəmiyyətini daha da artıracaq. Ölkəmizin gələcəsinə təsir edəcək.

Qarabağda həyata keçirilən ikinci dəmir yolu xətti Bərdəni Ağdamla birləşdirir. Bərdə-Ağdam dəmir yolu xəttinin strateji əhəmiyyəti var. Bu barədə iqtisadçı-ekspert Natiq Cəfəri qeyd edib ki, dəmir yolu ilə yüklərin daşınması iqtisadi baxımdan daha sərfəlidir: "Logistikanın ucuzlaşdırılması baxımından dəmir yolları şəbəkəsinin yaradılması və köhnə yolların yenidən işlək vəziyyətə gətirilməsinin ciddi əhəmiyyəti var. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu dəmir yolu vasitəsilə Qarabağa 100 minlərlə ton yük daşınacaq. Logistik mərkəz kimi Ağdamın seçilməsi daha məqsəduyğundur. İşğaldan azad edilmiş rayonların – Füzuli, Cəbrayıl və Zəngilanın bərpasında Ağdam istiqaməti mühüm rol oynayacaq. Dəmir yolunun bərpası həmin sahələrə yük daşınmasını həyata keçirəcək. Bərdə-Ağdam dəmir yolu xətti vasitəsilə Ağdam və digər rayonlarda gəniş tikinti-bərpa və abadlıq-quruculuq işləri görülməkdir".

Qeyd edək ki, Horadiz-Füzuli və ondan sonra Füzuli-Şuşa dəmir yolunun tikintisi də nəzərdə tutulur. Şuşaya vətəndaşlar qayıdandan sonra bu yol istismara verilməkdir.

Yeni yollar Qarabağı sabaha aparır

Hazırda işğaldan azad edilmiş ərazilərin nəqliyyat kommunikasiya xətlərinin çəki-

aparılır. Ərazilərin həddən artıq minlərlə çirkləndirilməsi işlərin bəzi yerlərdə ləngiməsinə səbəb olur. Ümumilikdə isə 2026-cı ildə mövcud layihələrin yekunlaşdırılması planlaşdırılır. Qarabağda həyata keçirilən layihələr arasında Bərdə-Ağdam, Ağdam-Füzuli, Horadiz-Ağbənd və s. kimi iri layihələr var. Bu avtomobil yolları respublikamızın regionları arasında iqtisadi əlaqələrin inkişafı, nəqliyyat xərclərinin azadılması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bununla yanaşı, ölkəmizin ərazisindən keçən nəqliyyat dəhlizlərini əlaqələndirən yollar tranzit xidmətlərinin səmərəliliyinin artırılmasında mühüm rol oynayır.

Beləliklə, beynəlxalq əhəmiyyətli yol infrastrukturunun qurulması Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya prosesini sürətləndirməklə yanaşı, regionda daha çox məşğulluğun təmin olunmasına şərait yaradacaq.

Cəbrayıl yarımstansiya tikilir

Cəbrayıl yarımstansiyası Qarabağ və Şərqi Zəngəzur regionlarının dayanıqlı elektrik enerjisi ilə təchizatını təmin edir. Həyata keçirilən meqalayihələrin tələbatını qarşılayır. Sonrakı mərhələdə isə Cəbrayıl-Naxçıvan-Ağrı (Türkiyə) yarımstansiyaları, oradan isə Türkiyənin enerji sistemi vasitəsilə Avropa enerji bazarlarına əlavə və daha əlverişli çıxış əldə etmək, ixrac imkanlarını artırmaq, uzun illərdən sonra Naxçıvan Muxtar Respublikasını Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə qoşmaq mümkün olacaq. O cümlədən İrənlə müştərək tikilən "Xudafərin" və "Qız Qalası" Su Elektrik stansiyalarında, həmçinin alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrində və kiçik su elektrik stansiyalarında istehsal ediləcək enerjinin Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə ötürmək üçün 330 kilovoltluq "Cəbrayıl" yarımstansiyasının tikilməsi olduqca mühüm hadisədir.

Rusiyalı ekspert Anatoli Kolesnikov da Azərbaycanda həyata keçirilən infrastruktur layihələrinə toxunub: "Yollar, körpülər, enerji sistemləri və digərləri kimi dağılmış infrastrukturun bərpası və inkişafı iqtisadi artım üçün yeni imkanlar yaradır və ərazidəki insanların həyatını yaxşılaşdırır. Gələcəkdə Qarabağ ermənilərinin Azərbaycana reinteqrasiyası Azərbaycan və Ermənistan arasında transsərhəd iqtisadi əməkdaşlığın inkişafı üçün imkanlar yaradacaq, ticarətin, nəqliyyat əlaqələrinin və digər qarşılıqlı fəaliyyət növlərinin inkişafına töhfə verəcək. Bu da öz növbəsində regionda sülhün və sabitliyin möhkəmlənməsinə kömək edəcək.

Beləliklə, həyata keçirilən nəqliyyat layihələrinin əhatəli olması və Qarabağa müxtəlif istiqamətlərdən hərəkət etməyə imkan yaratması gələcəkdə bu regionun qonşu ölkələr ilə iqtisadi əlaqələrin qurulmasında əsas tranzit əraziyə çevrilməsinə imkan yaradacaq, regional ölkələr arasında ticarət əlaqələri genişlənməyə başlayacaq. Nəqliyyat layihələrinin, o cümlədən hava limanlarının tikintisi eyni zamanda Qarabağın malik olduğu turizm potensialının da reallaşdırılmasına imkan yaradacaq. Ona görə də azad edilmiş ərazilərdə zəruri infrastrukturun yaradılması təkcə Azərbaycanın üçün deyil, eyni zamanda qonşu ölkələr üçün də əhəmiyyətlidir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə görülən işlər, həyata keçirilən tədbirlər bunu deməyə əsas verir.

Pünhan ƏFƏNDİYEV

XQ

Füzuli